

Restauratiecampagne ‘In Den Grooten Zalm’ (1610)

Schoeffer en Fontaine vermelden in hun geschiedschrijving een grote restauratie rond 1611 waarbij nieuwe beelden op de geveltop werden geplaatst en hersteld. Volgens Schoeffer stond op de centrale pinakel (torentje) van ‘Gulden Zalm’ (nu ‘In Den Grooten Zalm’) de Heilige Andreas, patroonheilige van de visverkopers. Fontaine vult aan met een Salvator Mundi die bestemd was voor de centrale nis van de trapgevel en een koperen windwijzer in de vorm van een zalm.

In de 17de eeuw vernielde een brand het ‘Innehuysken’. De visverkopers van het buurpand ‘In Den Grooten Zalm’ sloegen de handen in elkaar en bouwden het pand in 1680 opnieuw op onder de naam ‘Den Kleynen Zalm’ (1).

Een grondige wijziging van de geveltop van ‘In Den Grooten Zalm’ (1715-1717)

Het bovenste gedeelte van de gevel van ‘In Den Grooten Zalm’, behoort duidelijk tot een latere, strengere stijlorde dan de onderliggende, frivol gedecoreerde verdiepingen.

Door stabiliteitsproblemen en de slechte staat van verschillende decoratieve elementen van de geveltop, dwong een algemene renovatie van de top zich op. In de maanden augustus en september van 1717 werd de trapgevel gewijzigd in een tuitgevel van blauw hardsteen, zandsteen en baksteen. In diezelfde periode werden de galerij boven de kooflijst, **de beelden** en mogelijk de koperen windwijzer verwijderd. De twee al bestaande centrale vensteropeningen werden behouden.

▲ In de loop van de geschiedenis zouden de sculpturen van de geveltop weer in verval raken en verwijderd worden. Op deze aquarelschildering van J.B. De Noyer uit 1849 zijn **de beelden** van de geveltop al weggenomen.

In de loop van de 18de eeuw werden er schuiframen in de gevel geplaatst. De ramen van ‘In Den Grooten Zalm’ konden niet exact worden gedateerd omdat er geen archiefmateriaal bestaat over de plaatsing van de ramen.

Van spil in de handelsactiviteit van Mechelen naar *bien national* (1796)

Tot aan de Franse Revolutie werden de panden regelmatig onderhouden en hersteld. De werken omvatten herstellingen van de stenen en laagreliefs, renovaties van het schallëndak en vervangingen van de glasramen. Ook waren er grootschalige schilderwerken die nauw aansloten bij de eerste schildercampagne uit de 16de eeuw van ‘In den Grooten Zalm’ (1).

In 1795 schafte men het verkopersambacht in Mechelen af. ‘In den Grooten Zalm’ werd verkocht als *bien national*. Het pand kwam in het bezit van privé-eigenaars en sindsdien werd het minder goed onderhouden. ‘Den Kleinen Zalm’ werd verkocht en ingericht als herberg.

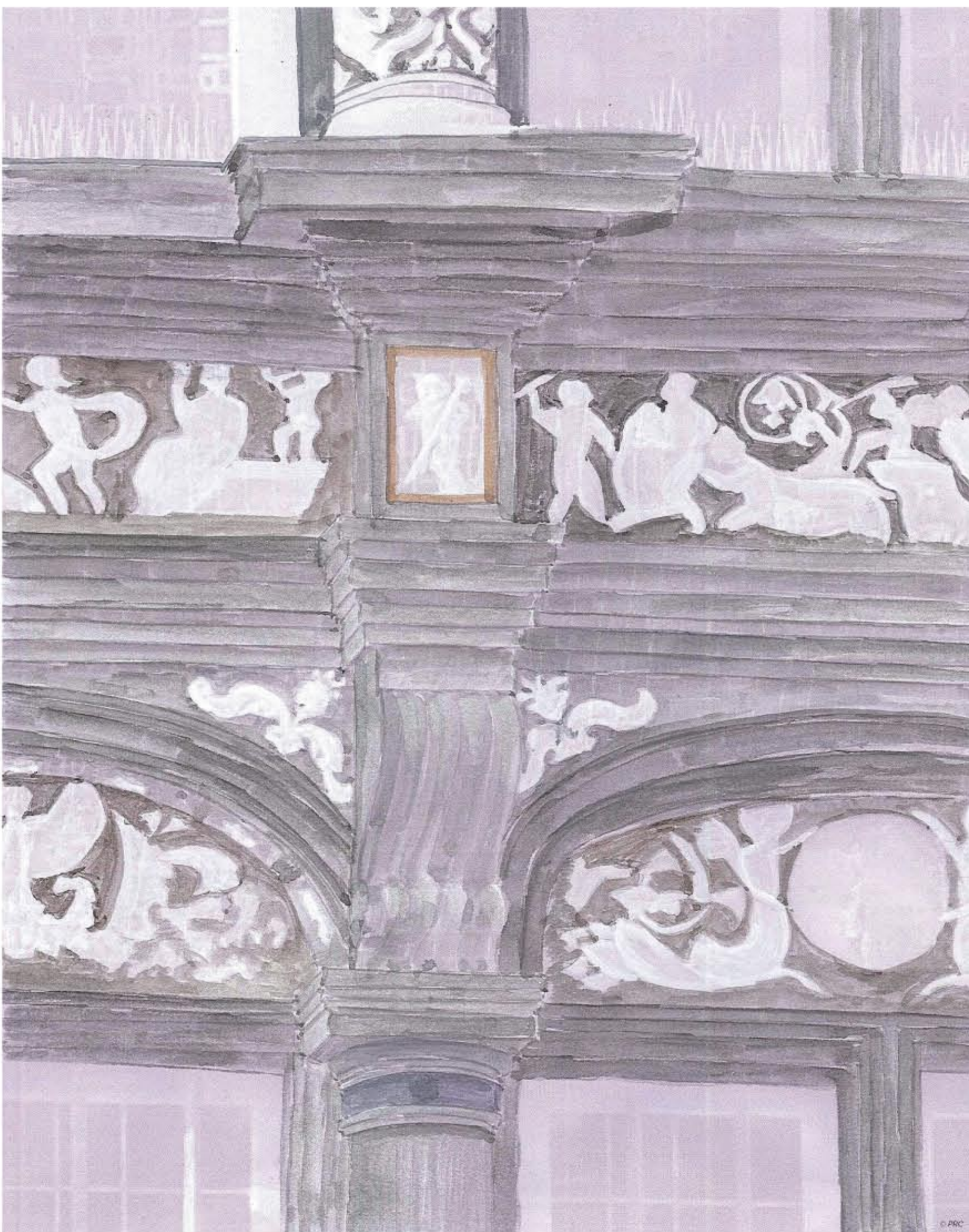
Restauratie als verkoopvoorwaarde (1850)

Pas in 1850 werd ‘In den Grooten Zalm’ opnieuw grondig gerestaureerd door de toenmalige eigenaar Karel De Stobbeleer die ertoe gedwongen werd door een opmerkelijke verkoopvoorwaarde in de verkoopakte van 24 oktober 1846. Om de erfgoedwaarde van de gevel te behouden, mocht de eigenaar niets aan de waardevolle gevel verwijderen en moest hij binnen het jaar werken aan de gevel uitvoeren:

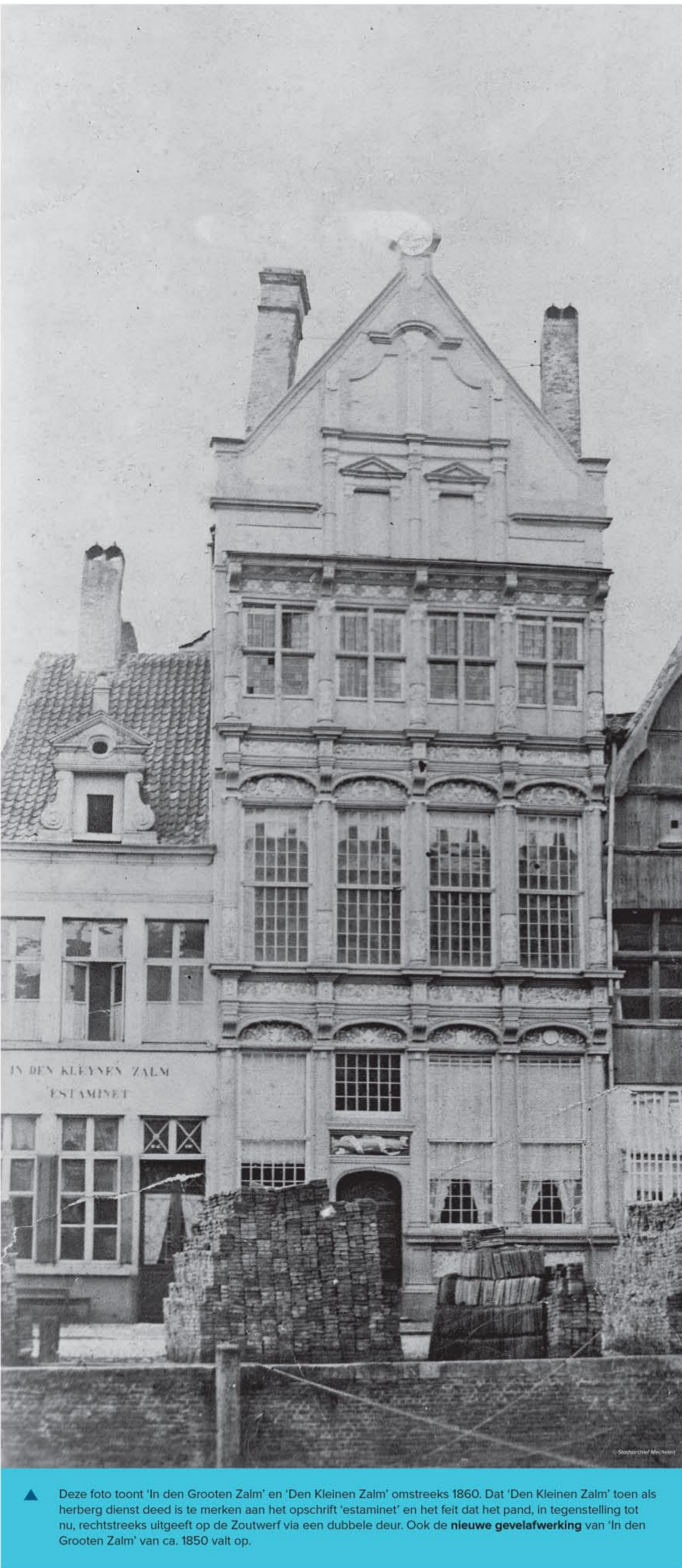
Quatro, dat de geldligters, zoo lang als de geleende som niet zal gerestitueerd wezen, geene ornamenten van den voorgevel van voorschreve huys of eenige antiquiteyten in het inwendig van het huys zullen mogen afbreken dan met de schriftelijke toestemming van den geldschietter, alzoo die ornamenten en antiquiteyten een gedeelte der waerde van het huys uytmaken. Ter contrarie beloven en verbinden zig de geldlichters binnen een jaer na dato dezer zelve ornamenten te restaureren en aen het huys andere kosten van verbetering te doen, ten minsten ter concurrentie eener som van dry duyzend francs, zullende zij over de realisatie dezer belofte aen d'heer Hanick immediaet na't verloop van 't jaer bewys doen bij de gequittanceerde rekeningen van die gene welke die werken zullen hebben gedaan, dit niet doende zal d'heer Hanick dadelijk den afleg van 't capitael met verloope intresten konnen eysshen (4).

De kostprijs van de voorziene werken werd geschat op de helft van de aankoopprijs (3000 versus 6100 fr). De uitgevoerde werken waren dan ook aanzienlijk: aanpassing van het schrijnwerk op begane grond, vervangen van de drie reliëfbeelden van blauwe hardsteen op het gelijkvloers door gietijzeren exemplaren, beschilderen van deze reliëfbeelden met een grijze natuursteenimitatie, een **nieuwe gevelafwerking**, ...

Meerdere aanpassingen dateren mogelijk uit het midden van de 19de eeuw: aanvullingen in gips aan de laagreliefs, toevoeging van verankeringen ter hoogte van de kroonlijst, verlagen in tinten van wit, grijs en oker, ... (4).

▲ Deze aquarel geeft een simulatie van de **nieuwe gevelafwerking**, een tweekleurige beschildering, van ca. 1850: de laagreliefs werden beschilderd in lichte tinten van wit en grijs en plaatselijk opgelicht met oker. Andere gedeeltes van de voorgevel werden monochroom overschilderd.

▲ Deze foto toont ‘In den Grooten Zalm’ en ‘Den Kleinen Zalm’ omstreeks 1860. Dat ‘Den Kleinen Zalm’ toen als herberg dienst deed is te merken aan het opschrift ‘estaminet’ en het feit dat het pand, in tegenstelling tot nu, rechtstreeks uitgaat op de Zoutwerf via een dubbele deur. Ook de **nieuwe gevelafwerking** van ‘In den Grooten Zalm’ van ca. 1850 valt op.

Willem Geets en erfgenamen (1874-1943)

In 1874 koopt kunstschilder Willem Geets ‘In Den Grooten Zalm’. Geïnspireerd door de renaissance-architectuur, renoveert hij het interieur in Vlaamse renaissancestijl. Ook voert hij werken uit aan de dakconstructie en leien dakbedekking. Hij richtte twee kamers in als atelier en de aanbouw als een salon. Het is aannemelijk dat Geets zelf de kleurlagen van de gevel restaureerde of overschilderde.

Een **foto van J. Maes uit 1889** geeft de tweekleurige afwerking van de gevel weer.

▲ Een detail uit de **foto van J. Maes uit 1889** (uit Van Ysendijck's Documents classés) illustreert mooi de tweedelige kleurstelling. Het contrast tussen het vooruitspringend beeldhouwwerk in lichte tinten en de grijze achtergrond is duidelijk merkbaar.

Oorlogsschade

Bij het aanbreken van WO1 ontvluchten Willem Geets en zijn vrouw het gildehuis. Kort daarna wordt ‘In den Grooten Zalm’ ingenomen door Duitse soldaten met ernstige schade als gevolg. Na het overlijden van Geets, vlak na de oorlog, voeren zijn erfgenamen herstellingswerken uit rond 1935.

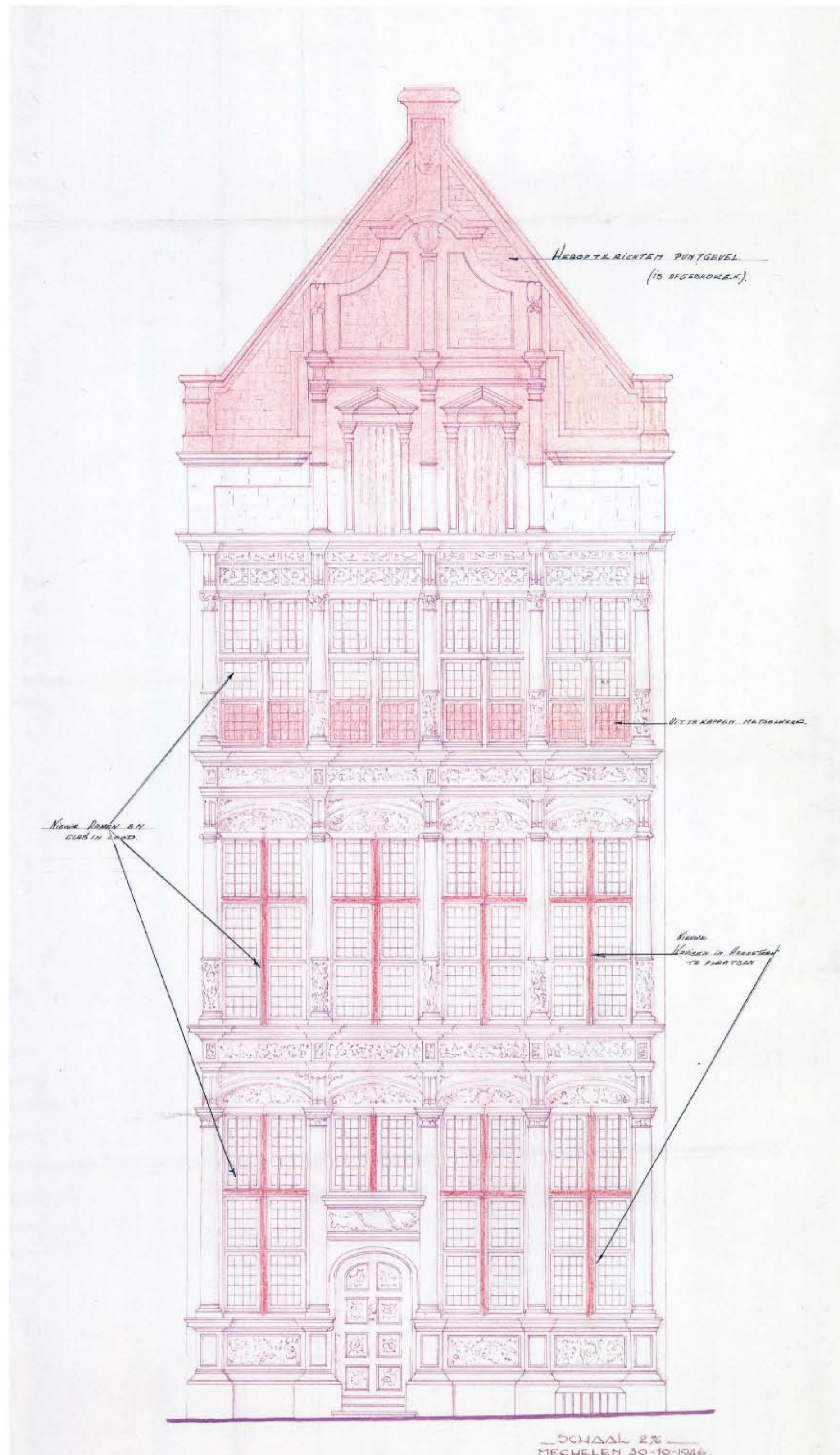
In augustus 1943 kocht de Stad Mechelen ‘Den Kleinen Zalm’ en ‘In Den Grooten Zalm’ op om er een museum uit te baten ter ere van de Mechelse schilder Willem Geets. In september van dat jaar openden de deuren voor het publiek.

Op 1 april 1944 werd het pand getroffen door een bombardement van de geallieerde troepen, nadien gevolgd door de inslag van een Duitse V-bom op 15 februari 1945. De schade aan ‘In Den Grooten Zalm’ was enorm: de achtergevels en het trappenhuis werden volledig vernield en de voorgevel werd beschadigd ter hoogte van de top (1).

Wederopbouw na WOII (1946-1949)

Stadsarchitect Julien Aerts realiseerde een zeer uitvoerige restauratie van ‘In Den Grooten Zalm’. De achtergevels werden heropgebouwd als trapgevels en de traptoren werd met een verdieping uitgebreid. Vermoedelijk werd de volledige geveltop gedemonteerd.

Vervolgens werd het parement in blauw hardsteen grotendeels gereconstrueerd met nieuwe steen terwijl de kolommen, lijsten, frontons en andere decoratieve elementen voornamelijk heropgebouwd werden met gerecupereerde en nieuwe zandsteen (1).

▲ De uitvoerige restauratie door **stadsarchitect Julien Aerts** wijzigde het uitzicht van ‘In Den Grooten Zalm’ aanzienlijk. De rood gekleurde vlakken op de geveltekening tonen de veranderingen die de architect aanbracht: reconstructie van de geveltop, nieuwe kruisverdelingen in de vensters op de gelijkvloers en eerste verdieping, aanpassen van de raamopeningen op de tweede verdieping en vervangen van alle ramen naar neogotisch model.

Redactie:
Sofie Stevers, Monumentenzorg Mechelen

Literatuur:
(1) **ARTER** ‘samenvattend rapport restauratiedossier gevels en daken ‘In Den Grooten Zalm’ en ‘Den Kleinen Zalm’’, augustus 2013
(2) **GRIETEN S.** ‘Het bouwbeeldhouwwerk van het ambachtshuis In den Grooten Zalm in Mechelen’, Mechelen, november 2011
(3) **DE CLERCO L.** ‘tekst educatief paneel behandeling beeldhouwwerk en polychromie’, oktober 2015
(4) **WOUTERS A.** ‘De bouwgeschiedenis van het huis “de Grote Zalm” te Mechelen: aanvullend bronnenonderzoek’, Mechelen, november 2011
(5) **VAN DEN MOOTER M.** ‘Het visverkopershuis ‘In Den Grooten Zalm’ Zoutwerf 5’ in: brochure Open Monumentendag Mechelen 2010 - de vier elementen’, Mechelen, p. 31-36.